

УДК:37.046.16

Микола КЛИМЕНКО,

*доктор сільськогосподарських наук,
професор, завідувач кафедри екології
Національного університету водного
господарства та природокористування,
м. Рівне*

Алла ПРИЩЕПА,

*кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри екології Національного
університету водного господарства та
природокористування, м. Рівне*

Людмила КЛИМЕНКО,

*кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри екології Національного
університету водного господарства та
природокористування, м. Рівне*

Олена БРЕЖИЦЬКА,

*кандидат сільськогосподарських наук,
ст. викладач кафедри екології
Національного університету водного
господарства та природокористування,
м. Рівне*

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОПОМІЖНИХ (ВИБІРКОВИХ) ДИСЦИПЛІН В БАКАЛАВРАТІ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПІДГОТОВКУ МАГІСТРІВ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В статті висвітлені нові підходи до формування підготовки фахівців-екологів для сталого розвитку. Запропоновані та охарактеризовані вибіркові навчальні дисципліни, які формують компетенції бакалаврів з проблем сталого розвитку та забезпечують наступність у професійній підготовці магістрів для сталого розвитку.

Ключові слова: *освіта, сталий розвиток, навчальна дисципліна, підготовка фахівців екологів, магістр.*

В статье освещены новые подходы к подготовке специалистов-экологов для устойчивого развития. Предложены и охарактеризованы выборочные учебные дисциплины, которые направлены на формирование компетенций бакалавров с проблем устойчивого развития и обеспечивают поступательность профессиональной подготовки магистров для устойчивого развития.

Ключевые слова: *образование, устойчивое развитие, подготовка специалистов экологов.*

In the articles lighted new approaches are to forming of preparation of specialists-environmentalists for steady development. Selective educational disciplines which form jurisdictions of bachelors from the problems of steady development and provide the following in professional preparation of master's degrees for steady development are offered and described.

Keywords: *education, steady development, educational discipline, preparation of specialists of environmentalists, master's degree.*

Сьогодні поставило перед Україною нові завдання, щодо модернізації освіти для сталого розвитку. У «Порядку денному на XXI століття» зазначається, що «освіта є фундаментом сталого розвитку» і головним інструментом для створення гуманітарного, рівноправного та уважного до проблем людини суспільства, в якому кожен індивід повинен мати свою людську гідність [1-3]. Виходячи з того, що екологічна освіта була передумовою виникнення освіти для сталого розвитку та стала її базою [4-6], а зараз освіта для сталого розвитку охопила всі сфери діяльності людини і уособлює значно ширше поняття, ніж екологічна освіта, розгляд питання комплексного підходу формування фахівця для сталого розвитку є актуальним та мало вивченим.

Метою нашого дослідження є характеристика нових навчальних дисциплін з вибіркового блоку у бакалавраті, які забезпечать наступність у професійній підготовці магістрів для сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень показав, що до основних ідей сталого розвитку відносимо розв'язання економічних, соціальних та екологічних проблем і досягнення рівноваги між ними для забезпечення якісного рівня життя людини; впровадження зобов'язань нинішнього покоління, які гарантують таке збереження природних, соціальних та економічних ресурсів, щоб рівень добробуту наступних поколінь лишався не нижчим за сучасний [1,3,5,6].

Виходячи з цього Бондар О.І, Клименко М.О, Тимочко Т.В, Боголюбов В.М., Марушевський Г.Б, Білявський Г.О., Саталкін Ю.М., Згуровський М., Рідей Н. притримуються думки, що підготовку фахівців для сталого розвитку необхідно розпочати на базі екологічних спеціальностей, тобто провести трансформацію екологічної освіти направлену на формування фахівця-еколога нового покоління, який буде на сучасному етапі виконувати провідну роль у втілення ідей сталого розвитку в різних галузях. Науковці не відкидають можливості згодом створити нову структуру на державному рівні, яка безпосередньо буде виконувати функції з освіти для сталого розвитку, з паралельним існування екологічної освіти.

При цьому основними завданнями є модернізація навчальної підготовки еколога через запровадження нових дисциплін, які на освітньо-кваліфікаційному рівні (ОКР) «бакалавр», будуть формувати базові знання з питань сталого розвитку та забезпечувати якісно нову підготовку магістрів-екологів в інтересах сталого розвитку [7].

Слід зазначити, що на сьогодні у Галузевих стандартах вищої освіти спеціальності «Екологія і охорона навколишнього середовища» (освітньо-

кваліфікаційних рівнів «Магістр», «Спеціаліст») до циклу професійно-орієнтованих дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки введено дисципліну «Стратегія сталого розвитку». В той же час для освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» напряму підготовки «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» не має жодної навчальної дисципліни, яка б забезпечувала ознайомлення студентів з проблемами сталого розвитку нових АТО.

На наш погляд, включення ідей сталого розвитку лише в програми нормативних навчальних дисциплін підготовки бакалаврів-екологів не в повній мірі сприятиме розумінню суті глобальних, регіональних та локальних екологічних проблем, не дозволить зрозуміти необхідність гармонізації взаємовідносин людини, суспільства, навколишнього природного середовища, при якій забезпечуються збалансоване вирішення соціально-економічних завдань, збереження довкілля і природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення життєвих проблем нинішніх і майбутніх поколінь.

Тому, виходом з цієї ситуації нами запропоновані нові підходи до формування вибіркової частини навчальних планів для підготовки бакалаврів-екологів. Сутність цього процесу полягає у поєднанні послідовних блоків навчальних дисциплін нового покоління, котрі б могли сформувати компетентних випускників (з базовою освітою) з проблем сталого розвитку з наступною підготовкою магістрів для сталого розвитку за спеціальністю «Прикладна екологія та збалансоване природокористування» (рис. 1).

Таким чином, базова освіта еколога, буде передбачати випереджуюче неперервне, послідовне навчання з питань сталого розвитку, як під час вивчення нормативних та вибірових дисциплін, так і під час освоєння взаємопідпорядкованих окремих дисциплін, які будуть націлені на формування знань, вмінь та компетенції гармонізації екологічної, соціальної та екологічної складової розвитку регіонів, держави, та стануть підґрунтям для підготовки магістрів для сталого розвитку.

Організаційним алгоритмом реалізації освітньо-професійних програм, навчальних планів, навчальних і робочих програм навчальних дисциплін є структурно-логічна схема, яка передбачає наступність та взаємопов'язаність дисциплін (вибірковий блок) для сталого розвитку (рис.2).

Слід зазначити, що починаючи з другого курсу студенти послідовно вивчають навчальні дисципліни, які направлені на формування знань, вмінь та компетенції про екологічні, соціальні, демографічні системи, принципи збалансованого природокористування та поступово підходять до вивчення спеціально-орієнтованих дисциплін на сталий розвиток та розв'язання конкретних питань із втілення ідей сталого розвитку населених пунктів, регіонів, держави на практиці. Завданням навчальних дисциплін «Розробка стратегій сталого розвитку населених пунктів», «Місцевий план дій з охорони довкілля», «Моніторинг індикаторів сталого розвитку» є формування знань про сталий розвиток, мету, завдання та принципи забезпечення сталого розвитку, основні напрями державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів, соціальні, екологічні, економічні передумови стійкості регіонів, вибір індикаторів стало-

го розвитку, особливості та етапи розробки стратегії сталого розвитку та місцевих план дій з охорони довкілля. При цьому студенти формують уміння виявляти пріоритети сталого розвитку, визначати екологічні, економічні та соціальні індикатори сталого розвитку та проводити їхню оцінку за уніфікованими шкалами, розраховувати агреговані, інтегровані та інтегральні показники сталого розвитку, розробляти стратегії сталого розвитку адміністративних одиниць та місцеві програми дій з охорони довкілля.

У результаті цього випускники-екологи ОКР «бакалавр» є компетентними з розробки стратегій сталого розвитку, визначення слабких та сильних сторін розвитку населених пунктів та встановлення пріоритетних напрямів для покращення стану екологічної, економічної та соціальної підсистем; розробки стратегічних напрямів та цілей покращення соціальної, економічної та екологічної підсистем населених пунктів; визначення екологічних, економічних та соціальних пріоритетів сталого розвитку населених пунктів, розробки місцевих планів дій з охорони довкілля населених пунктів; формування системи базових та інтегрованих індикаторів сталого розвитку адміністративних одиниць різного рівня; формування моніторингових спостережень, оцінки та прогнозування індикаторів сталого розвитку; визначення інтегрованих індикаторів екологічного, економічного та соціального розвитку територій.

Такі випускники бакалаврату в повній мірі підготовлені до набуття системи нових компетенцій, які визначені в галузевих стандартах з підготовки магістрів-екологів (ГСВОУ 8.04010601-12 «Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра: галузь знань 0401 «Природничі науки», напрям підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», спеціальність 8.04010601 «Екологія та охорона навколишнього середовища»).

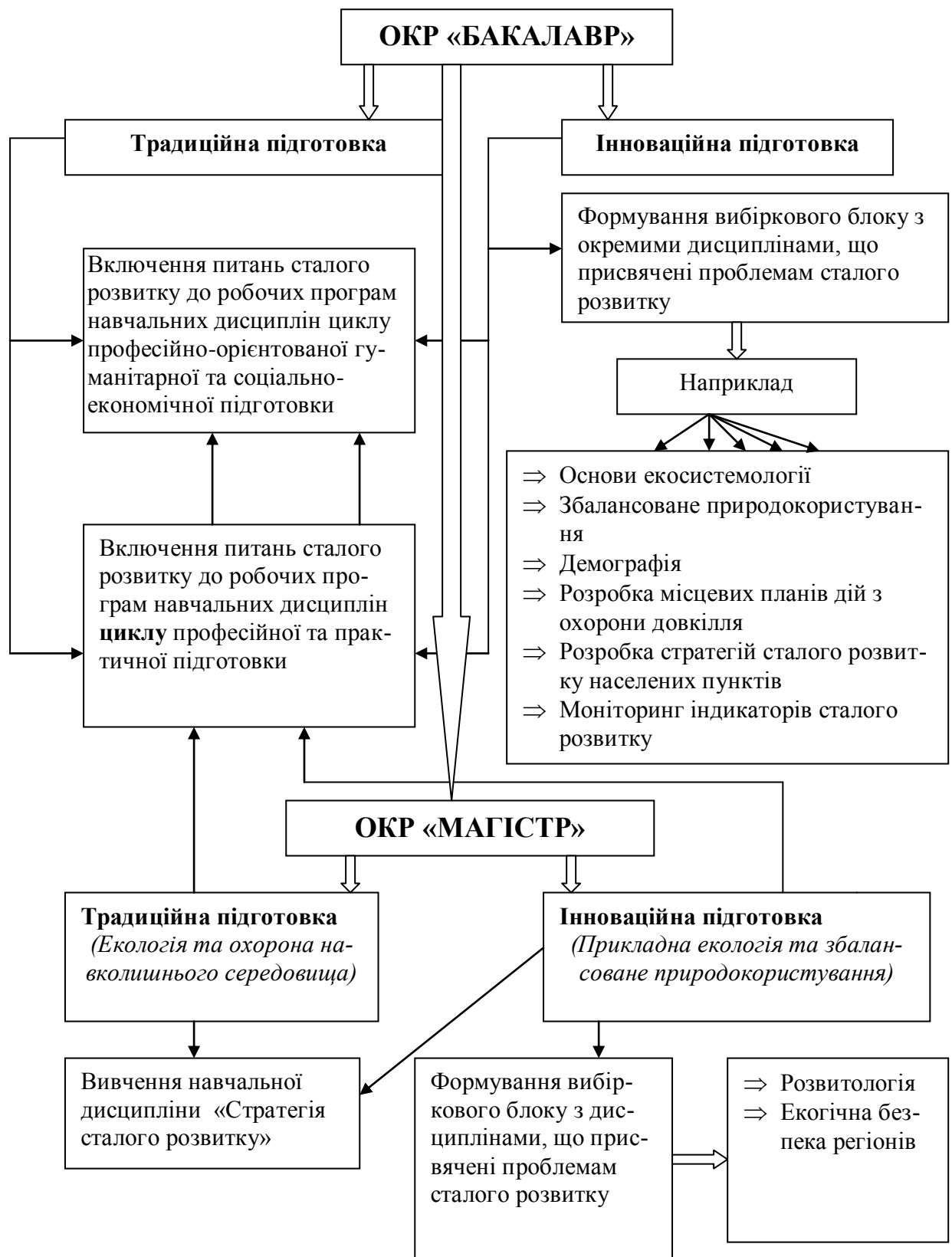

Рис. 1. Наступність у професійній підготовці магістрів зі сталого розвитку.

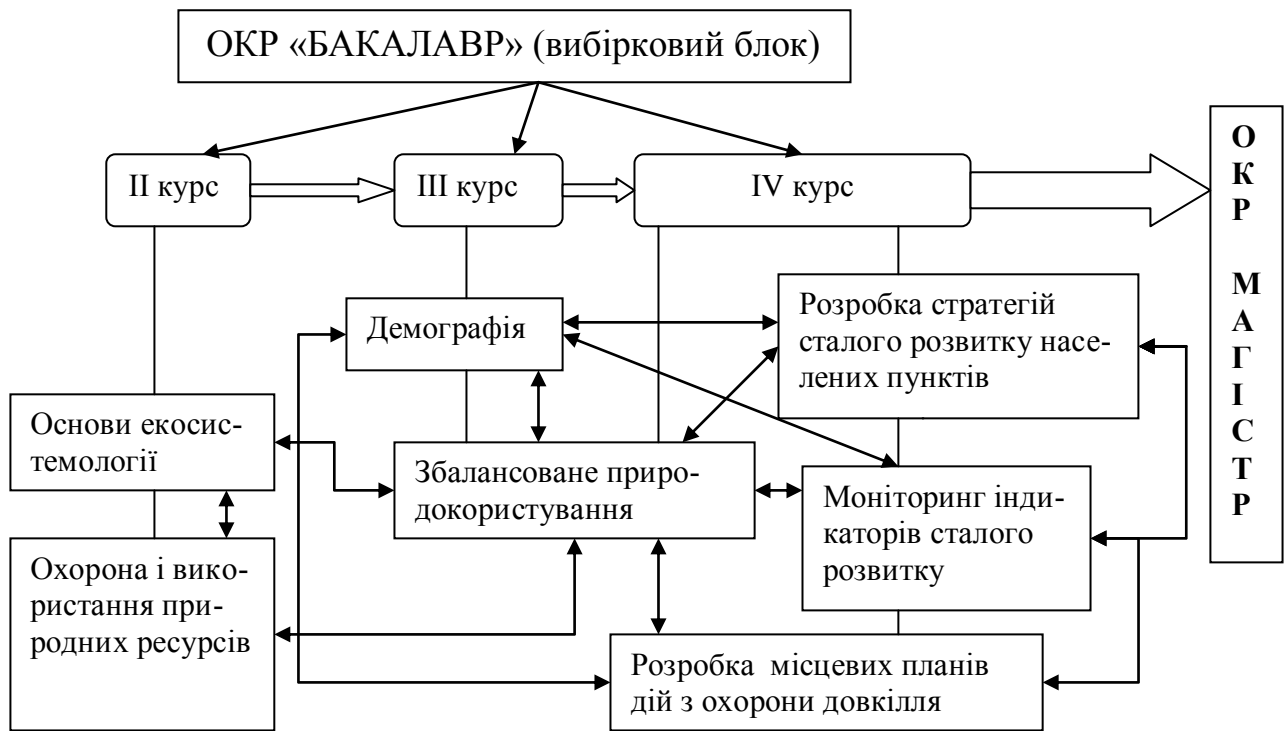

Рис. 2. Структурно-логічна схема (вибіркові дисципліни) підготовки бакалаврів-екологів

На етапі магістерської підготовки, з метою контролю та управління процесами переходу до сталого розвитку, необхідно сформувавши у фахівців нові знання та компетенції з методології розвитку соціо-економіко-екологічних систем і управління процесами їхніх змін.

У магістерській підготовці це забезпечено вивченням навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку». Метою цієї дисципліни є формування у випускників магістратури компетенції із розвитку соціо-економіко-екологічних (СЕЕ) систем адміністративно-територіальних одиниць (АТО) та набуття знань управління трансформаційними процесами цих систем. Програма навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» (обсягом 108 годин) передбачає лекційний курс, практичні заняття, виконання курсової роботи та самостійну роботу магістрів, які включені до трьох модулів: наукові і світоглядні передумови формування засад сталого розвитку та загроз, що спричинили появу принципів сталого розвитку; поняття систем, у тому числі відкритих динамічних СЕЕ систем, їхні властивостей та феномену їхнього розвитку; оцінки, аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища з використанням SWOT-аналізу та розробки проектів «Стратегії сталого розвитку АТО». Курсову роботу з навчальної дисципліни студенти виконують за індивідуальними завданнями з проблем аналізу, оцінки та прогнозування соціо-економіко-екологічного розвитку АТО. Випускники магістратури захищають магістерські роботи за темами, пов'язаними з розробкою наступних проектів документів: концепції стратегії сталого розвитку; проектів стратегії сталого розвитку АТО; місцевого плану дій з охорони до-

вкілля АТО різних рівнів.

На кожному рівні підготовки студенти долучаються до науково-дослідницької роботи з проблем сталого розвитку.

Таким чином, включення питань сталого розвитку до робочих програм обов'язкових дисциплін, впровадження вибіркового дисциплін з проблем сталого розвитку у навчальні плани бакалаврів-екологів дозволить підвищити професійно-практичну підготовку фахівців та в повній мірі забезпечити базу знань для підготовки магістрів, які здатні оперативно адаптуватися до соціальних і виробничих умов у реалізації державної політики зі сталого розвитку на різних рівнях.

Для реалізації ідей підготовки фахівців зі сталого розвитку кафедрою підготовлено і видано підручники і посібники (Клименко М.О., Клименко Л.В. Стратегія сталого розвитку: навчальний посібник – Рівне: 2010, Боголюбов В.М., Клименко М.О. та ін Стратегія сталого розвитку: Підручник – Київ: 2012; Боголюбов В.М., Клименко М.О. та ін Стратегія сталого розвитку. Практикум: навчальний посібник – Київ:2012), конспекти лекцій з дисциплін «Розробка стратегій сталого розвитку населеного пункту», «Моніторинг індикаторів сталого розвитку», «Місцевий план дії з охорони довкілля»; підготовлено та захищено 3 дисертаційні роботи та продовжується наукова, методична робота з проблем сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко М.О., Клименко Л.В. Стратегія сталого розвитку. Навч. посібник, Рівне, 2010.
2. Клименко М.О. Концепція регіональної системи освіти для сталого розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«ІІІ-й Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю (Екологія/Ecology – 2011)», (Вінниця, 21-24 вересня 2011 р.) / М.О.Клименко, О.В.Губанов, І.В.Ветров. - Вінниця: ВНТУ. - 2011. - Т.2. - С. 690-694.
3. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна: Навч. посіб. /Ф.В. Вольфрач, М.І. Дробноход, В.Г. Дюканов та ін.; За ред.М.І.Дробнохода. – К.: МАУП, 2002. – 104 с.
- 4.Боголюбов В.М. Концептуальні підходи до формування освіти для сталого розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«ІІІ Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю (Екологія/Ecology – 2011)», (Вінниця, 21-24 вересня 2011 р.) / В.М.Боголюбов. - Вінниця: ВНТУ. - 2011. - Т.2. - С.665-667.
5. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О., Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник /за ред. В. Підліснюк. К.: Вид-во СПД «Ковальчук», 2005
6. Бондар О.І, Тимочко Т.В, Марушевський Г.Б, Білявський Г.О., Саталкін Ю.М. Концепція національної освіти для збалансованого розвитку// Збалансований (сталый) розвиток України – пріоритет національної політики.с.426 – 430.
7. Клименко М.О, Прищепа А.М., Клименко Л.В., Брежицька О.А. Навчально-методичне забезпечення освіти для сталого розвитку. /Науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка» №1 (69), 2012